

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه باقر العلوم علیہ السلام

دانشکده علوم سیاسی، علوم اجتماعی و تاریخ

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم اجتماعی گرایش جامعه شناسی

عنوان:

اندیشه اجتماعی علامه جعفری با تأکید بر نظریه حیات معقول

استاد راهنما:

حجه الاسلام جناب آقای دکتر حسن خیری

استاد مشاور:

حجه الاسلام جناب آقای دکتر حمید پارسانیا

نگارش:

سید کاظم زعفرانچیلر

شهریور ۱۳۸۹

تاریخ: ۱۳۹۲/۷/۱۱
شماره: ۲۲/۲۴۸۴
پرست

بِسْمِ
تَعَالَى

صورت جلسه دفاعیه پایان نامه

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از الطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آقای سید کاظم زعفرانچیلر دانشجوی رشته علوم اجتماعی به شماره دانشجویی ۸۶۱۵۴۱۰۳ با عنوان: « اندیشه اجتماعی علامه جعفری با تأکید بر نظریه حیات معقول » با حضور هیأت داوران دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام در تاریخ ۱۳۸۹/۰۶/۲۴ برگزار شد. نظر هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد.

○ غیر قابل قبول

✓ قبول با درجه: « بسیار خوب » نمره: ۱۷

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران
	استادیار	حسن خیری	استاد راهنما
	دانشیار	حمید پارسانیا	استاد مشاور
	استادیار	نصر الله آفجانی	نماینده تحصیلات تکمیلی
 مدیر آموزش و تحصیلات تکمیلی امضاء			 سید سجاد آل غفور کارشناس امور پایان نامه امضاء

ماده ۲۰: پایان نامه توسط هیأت داوران در پنج درجه ارزشیابی شده و به هر درجه نمره ای تعلق می گیرد.
 ۱- نمره ۱۱۸ الی ۲۰ عالی
 ۲- نمره ۱۱۶ الی ۱۷۹۹ بسیار خوب
 ۳- نمره ۱۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب
 ۴- نمره ۱۲ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول
 ۵- نمره کمتر از ۱۲ کمتر غیر قابل قبول
 ** محاسبه میانگین ارزشیابی هیأت داوران توسط نماینده شورای تحصیلات تکمیلی انجام می گیرد. **

تقدیم به آنکه:

ارزشهای والا را شناساند

تاریکی‌های مهاجم را براند

آفاق اندیشه‌ها را روشن کرد

«حیات معقول» را تفسیر کرد

جوهر ادراکی انسانها را پروراند

«اندیشه»ها را به تکاپو فراخواند

«ارتباط انسان و جهان» را باز نمود

«فلسفه و هدف زندگی» را نشان داد

روشن‌گر راز «نیایش‌های» بزرگ بود

راه «شناخت انسان در تصعید حیات تکاملی» را بگشود

«حکمت اصول سیاسی اسلام» را، در عرصه نگرش‌ها و عمل‌کرد‌ها مطرح ساخت

تقدیم به سیمای جامعیت^۱ علامه محمدتقی جعفری (ره)

---

^۱ . برداشتی از مقاله سیمای جامعیت؛ حکیمی، محمد رضا؛ کتاب شریعه خرد، مجموعه مقالات؛ تهران، پژوهشگاه

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

با سپاس بیکران، از پدر و مادر ارجمندم که سالها همانند شمع سوختند تا راه زندگی را برایم روشن سازند و تشکر می‌کنم از همسر گرامیم خانم قدوسی‌نیا که سالها تحمل و بردباری ایشان مایه دلگرمی من بود. و از تمامی معلمان، دبیران و اساتیدم که در تمامی مراحل تحصیل، مرا همراهی نمودند بویژه از حجت‌الاسلام جناب آقای دکتر حسن خیری و حجت‌الاسلام جناب آقای دکتر حمید پارسانیا که راهنمایی و ارشاد این نوشته را برعهده داشتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

فهرست مطالب:

۱- فصل اول، کلیات

۱	۱-۱- طرح تحقیق
۲	۱-۱-۱- بیان موضوع
۶	۱-۱-۲- علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن
۷	۱-۱-۳- پیشینه موضوع
۸	۱-۱-۴- سوال اصلی تحقیق
۸	۱-۱-۵- سوالات فرعی تحقیق
۸	۱-۱-۶- اهداف تحقیق
۸	۱-۱-۷- روش تحقیق
۸	۱-۱-۸- روش گردآوری اطلاعات و داده ها
۹	۱-۱-۹- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده ها
۹	۱-۱-۱۰- سازمان دهی تحقیق
۱۰	۲-۱- سوانح احوال
۱۰	۱-۲-۱- مقدمه
۱۱	۱-۲-۲- نیم نگاهی به زندگی نامه و آثار

۲- فصل دوم، ادبیات تحقیق

- ۱۷ -۲-۱ مبانی فکری علامه جعفری
- ۱۸ -۲-۱-۱ مبانی معرفت شناختی حیات معقول
- ۲۵ -۲-۱-۲ مبانی هستی شناختی حیات معقول
- ۲۸ -۲-۱-۳ مبانی انسان شناختی حیات معقول
- ۳۲ -۲-۲ چهار چوب مفهومی
- ۳۲ -۲-۲-۱ حیات مفهوم شناسی واژه حی
- ۳۴ -۲-۲-۱-۱ معنی لغوی حی
- ۳۵ -۲-۲-۱-۲ مفهوم شناسی "حیات" در نگاه علامه جعفری
- ۳۶ -۲-۲-۲ مفهوم شناسی واژه معقول
- ۳۹ -۲-۲-۲-۱ معنی عقل در لغت
- ۳۹ -۲-۲-۲-۲ تعریف عقل در منظر علامه جعفری
- ۳۷ -۲-۲-۳ حیات طبیعی محض
- ۳۹ -۲-۲-۳-۱ ویژگی های حیات اجتماعی در سطح حیات طبیعی
- ۴۰ -۲-۲-۴ حیات معقول
- ۴۳ -۲-۲-۴-۱ تعریف حیات معقول
- ۴۹ -۲-۲-۴-۲ ویژه گی های حیات معقول
- ۴۶ -۲-۲-۴-۳ امکان تحقق حیات معقول

۳- فصل سوم یافته‌های تحقیق

- ۵۰ ۳-۱- تعریفی از مفهوم جامعه‌شناسی
- ۵۰ ۳-۱-۱- تقسیم جامعه‌شناسی به انواع تحقیقی و نظری
- ۵۲ ۳-۱-۲- علم جامعه‌شناسی در خدمت جامعه‌سازی
- ۵۳ ۳-۲- رابطه فرد و اجتماع
- ۵۵ ۳-۲-۱- مفهوم‌شناسی "فرد" و "جامعه"
- ۵۸ ۳-۲-۲- بررسی "رابطه فرد و اجتماع" از دیدگاه‌های گوناگون
- ۵۹ ۳-۲-۲-۱- از منظر طبیعی
- ۶۰ ۳-۲-۲-۲- منظر رابطه قراردادی
- ۶۰ ۳-۲-۲-۳- منظر ماهیت انسانی
- ۶۱ ۳-۲-۲-۴- از نظر اصالت
- ۶۴ ۳-۲-۲-۵- رابطه فرد و اجتماع از نظر ارزش
- ۶۸ ۳-۳- فرهنگ از دیدگاه علامه جعفری
- ۶۸ ۳-۳-۱- تعریف فرهنگ
- ۷۰ ۳-۳-۲- روند تحول فرهنگ در مسیر تحولات جوامع
- ۷۱ ۳-۳-۳- انواع فرهنگ‌ها
- ۷۲ ۳-۳-۴- فرهنگ اسلامی و فرهنگ‌های دیگر
- ۷۳ ۳-۳-۵- تعامل فرهنگی
- ۷۵ ۳-۳-۶- فرهنگ جهانی

۷۶	۳-۴- تمدن از نگاه علامه جعفری
۷۷	۳-۴-۱- تعریف تمدن
۷۹	۳-۴-۲- عوامل اعتلا و سقوط تمدن‌ها
۸۱	۳-۵- تحول و انقلاب در جوامع
۸۳	۳-۶- عدالت اجتماعی
۸۳	۳-۶-۱- تعریف عدالت
۸۳	۳-۶-۲- عدالت در شئون انسانی
۸۵	۳-۷- حقوق و حقوق بشر در حیات معقول
۸۶	۳-۷-۱- حقوق بشر
۹۲	۴- فصل چهارم خلاصه و نتیجه‌گیری
۹۸	منابع

فصل اول
طرح کلی تحقیق

۱-۱-۱ بیان موضوع

انسان و چگونگی حیات آن، در حوزه علوم انسانی حول محور هست‌ها و بایدها از دیرباز دارای اهمیت خاصی بوده است. این موضوع برای اندیشمندان اسلامی بویژه برای علامه جعفری نیز دارای اهمیت والایی بوده است. در اندیشه‌ی ایشان، موضوع "حیات" به عنوان یک مفهوم کانونی^۱ بوده و تمرکزی نظری^۲ ایشان پیرامون "حیات معقول"^۳ می‌باشد که غالب آثار مکتوب و شفاهی وی، حول همین دیدگاه قابل توصیف^۴ و تبیین^۵ می‌باشد.

"حیات معقول" را می‌توان یک نظریه دینی^۶ در علوم انسانی دینی نام برد.^۷ این نظریه دارای ساحت عظیم علمی است که در حوزه‌های مختلفی از قبیل، اخلاق، حقوق، فلسفه علم، جهان‌بینی، اقتصاد، هنر، سیاست، تعلیم و تربیت و جامعه‌شناسی قابل بررسی می‌باشد.

این دیدگاه در حوزه‌ی علوم اجتماعی به صورت عام و در حوزه‌ی جامعه‌شناسی به صورت خاص به صورت فعال خود را نشان می‌دهد.

---

^۱.Central Concept

^۲.Theoretical Focus

^۳.Intelligible Life

^۴.Description

^۵. Explanation

^۶.Religious Theory

^۷ در این تحقیق دیدگاه "حیات معقول" را به عنوان یک نظریه اجتماعی دینی، پیش فرض می‌گیریم و بررسی اثبات این دیدگاه به عنوان یک نظریه، نیازمند تحقیقی دیگر می‌باشد.

نظریه‌ی «حیات معقول» هسته‌ی مرکزی کلّ اندیشه علامه‌جعفری، به‌ویژه اندیشه‌ی اجتماعی ایشان می‌باشد، که به عنوان جامعه آرمانی قابل تحقق اسلام مطرح گردیده است. در ذیل این موضوع ایشان با ارائه‌ی تعریفی از جامعه‌شناسی و ارائه مفهومی تحت عنوان جامعه‌سازی در کنار این مفهوم به صورت مستقیم وارد حوزه علوم اجتماعی می‌شود. از طرفی در لابه‌لای آثار ایشان با بررسی و نقد افکار شخصیت‌هایی همچون اگوست کنت،^۱ امیل دورکهایم،^۲ کارل مارکس،^۳ ماکس وبر،^۴ آلوین تافلر،^۵ برتراند راسل،^۶ و برخی دیگر روبرو هستیم که باعث غنی‌تر شدن ابعاد اجتماعی اندیشه‌ی ایشان گردیده است. در این میان، علامه‌جعفری با پرداختن به موضوعاتی همچون تاریخ، فلسفه‌ی تاریخ، تغییرات و تحولات اجتماعی، تمدن، از خود بیگانگی، قدرت، تنازع بقا، هویت، بحث اصالت فرد و جامعه، بحث منش و رفتار فردی و جمعی، سیمای مطلوبی از اندیشه اجتماعی خود را به ما عرضه می‌دارد. این نظریه دارای محتوای ارزشمندی است که متأسفانه بسیاری از مباحث آن مغفول مانده است که البته ورود به تمامی موارد مذکور از عهده‌ی یک شخص یا یک تحقیق خارج بوده و تحقیقات وسیعی را در این حوزه می‌طلبد.

---

1. Auguste Comte

2. David Émile Durkheim

3. Karl Heinrich Marx

4. Karl Emil Maximilian "Max" Weber

5. Alvin Toffler

6. Bertrand Arthur William Russell

علامه جعفری زندگی انسان‌ها را به شش گروه تقسیم می‌کند:

۱. گروهی از مردم زندگی را در همه‌ی اشکالش مطلوب می‌دانند.
۲. گروه دیگر می‌گویند، ای مرگ بیا که زندگی ما را کشت.
۳. دسته دیگر لذت محور هستند و زندگی بدون لذت را شکنجه می‌دانند.
۴. گروه دیگر هم سر به پایین انداخته و حرکت می‌کنند و اصلاً در فکر آن نیستند که چه می‌کنند و به کجا می‌روند و چه می‌خواهند.
۵. دسته‌ای هم که قدرت چشم آن‌ها را کور کرده و خود را هدف و دیگران را وسیله می‌دانند و می‌گویند این است آن زندگی، که فضیلت و هدف نهایی زندگی را تأمین می‌نماید.
۶. گروهی دیگر تفسیر و توجیه زندگی را بالاتر از آن که مردم معمولی در آن غوطه‌ورند می‌پندارند.^۱

ایشان تمام موارد پنج‌گانه اول را "حیات طبیعی محض" و مورد ششم را "حیات معقول" نام‌گذاری می‌کند.

ایشان با بهره‌گیری از منابع معرفتی عقل قدسی "حیات معقول" را چنین مطرح می‌نماید:

«حیات معقول عبارت است از حیات آگاهانه‌ای که نیروها و فعالیت‌های جبری و جبرنمای زندگی را با برخورداری از رشد آزادی شکوفان در اختیار گرفته و در مسیر هدف‌های تکاملی نسبی تنظیم نموده، شخصیت انسانی را که تدریجاً در این گذرگاه ساخته می‌شود، وارد هدف‌های اعلای زندگی می‌نماید.»^۲

---

^۱ محمد تقی جعفری، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، چاپ هفتم، تهران دفتر نشر فرهنگ اسلامی ۱۳۸۵، ج ۸، صص ۱۵۰-

^۲ محمد تقی جعفری، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، ج ۴، ص ۶۳

و نیز در جایی دیگر می‌گوید:

«انسانی که در مسیر "حیات معقول" قرار دارد دارای حیات آگاهانه و شخصیتی مستقل است و تمامی فعالیت‌های وی مستند به شخصیت اصیلش می‌باشد نه براساس تقلید و پیروی از دیگران. چنین انسانی از اصول و ارزشهای حیات خویشتن به خوبی آگاه است و بر مبنای آنها دست به انتخاب‌گری زده و عمل می‌نماید. این امر ریشه در تفکر و تعقل او دارد، یعنی آنچه که در "حیات معقول" مهم تلقی می‌شود عقل و فعالیت عقلانی آدمی است»^۱

این نظریه، از یک طرف هم عقل و هم وجدان انسانی را معتبر می‌شمارد و آن را نفی نمی‌کند و از طرف دیگر بر حاکمیت خداوندی بر شئون زندگی بشری تأکید می‌نماید. در نگاه علامه جعفری شناخت، تعقل و تکامل عقلانی بصورت عمده در ابعاد عقل، حس، شهود عنصر اساسی "حیات معقول" می‌باشد. در این نظریه علامه جعفری با اشاره به انواع عقل و پذیرفتن آن به عنوان ابزار ضروری برای حیات انسانی، یک نگاه انتقادآمیز به مکاتبی نظیر عقل‌گرایی^۲ داشته و توجه افراطی به عقل و حاکمیت آن را بدون دخالت فاعل الهی بر جوامع بشری مورد انتقاد قرار می‌دهد.

این تحقیق تا حدتوان در نظر دارد ابتدا مبانی فکری این نظریه از قبیل مبانی هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و معرفت‌شناختی را مورد بررسی قرار داده و سپس با اشاره به ابعاد مختلف این نظریه، مباحثی را که از سوی علامه جعفری در حوزه علوم اجتماعی مطرح گردیده به صورتی منسجم مطرح ساخته و تا حد ممکن به توضیح هر یک پردازد.

---

^۱. محمد تقی جعفری، حیات معقول، چاپ دوم، موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، بهار سال ۱۳۸۸، ص ۵۸

^۲. Rationalism

اشاره به این نکته ضروری است به خاطر تنوع، گستردگی آثار ایشان، پراکندگی مطالب و عدم وجود نظم و انسجام کافی، حتی پرداختن به تمام زوایا و ابعاد "حیات معقول" کاری بس دشوار می‌نماید. لیکن در حد توان، تسوید صفحاتی شد تا خدمت کوچکی باشد به ساحت علم. در نهایت، لازم به تذکر است که این نوشته، همانند بسیاری از مکتوبات، خالی از نقصان و اشکال نیست لیکن امید است به تذکر بزرگان و اساتید مرتفع گردد.

۲-۱-۱ علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده‌ی آن

موضوع در نظر گرفته شده از چند نظر قابل توجه می‌باشد:

- ۱- علم دینی (اسلامی) از این نظر که دارای ظرفیت‌های بالایی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی می‌باشد، در حوزه‌ی علم‌الاجتماع نیز می‌تواند توان‌مندی‌های خود را نشان دهد و چنین به نظر می‌رسد امثال این تحقیق‌ها در راستای رسیدن به این مهم می‌تواند مثمر ثمر بوده و مؤثر در تولید علم بومی باشد.
- ۲- در میان اندیشمندان علوم اجتماعی اعم از غرب و شرق، بزرگان اندیشه اسلامی از پیامبر اکرم (ص) تا اهل بیت (ع)، از فارابی تا ابن سینا از سلف تا معاصر ذخایر ثمینی را در آثار خود بر جای گذاشته‌اند که علاوه بر اینکه این مطالب ذوابعاد بوده از طرفی دیگر دارای اهمیت فی‌نفسه نیز هستند. در ضمن در اغلب حوزه‌های فکری نیز می‌توانند سر منشاء بسیاری از تحولات فکری باشند.

۳- با در نظر گرفتن موارد ذکر شده بررسی اندیشه‌ی شخصیت‌هایی مثل علامه‌جعفری که به اذعان بسیاری از اندیشمندان حوزه‌های فکری مختلف که از یک جامعیت ویژه‌ای در علوم معقول و منقول برخوردار هستند بسیار پراهمیت به نظر می‌رسد.

علامه‌جعفری با نگرشی باز و گذر از حوزه‌های محدودیت آفرین محدوداندیشی با آگاهی‌گستری و روشن‌گری مجاهدت‌بار و با تخصصی کامل و تبخّری کم‌نظیر و تبّعی فداکارانه و تلاش‌های گران‌سنگ و جامعیتی عمیق خود را در آسمان علوم نقلی و عقلی به اوج رساند. وجود چنین ویژه‌گی‌هایی در شخصیت فردی و علمی ایشان اهمیت این تحقیق را مضاعف می‌نماید.

۳-۱-۱ پیشینه موضوع

متأسفانه پیرامون اندیشه‌ی بزرگان علوم اسلامی در اغلب عرصه‌های علوم انسانی به‌ویژه در حوزه‌ی علم‌الاجتماع تحقیقات چندان شایسته‌ای صورت نگرفته است.

اندیشه‌ی اجتماعی علامه‌جعفری نیز از این مسأله مستثنی نیست. به‌هرحال در خصوص اندیشه‌ی اجتماعی ایشان تا جایی که ما جستجو کردیم اثر چاپ شده‌ی درخور شأن علمی ایشان وجود ندارد. البته گاه در لابلای بعضی از کتب و مقالات اشاره‌های کوتاهی به این مسأله شده است. دیگر تأسف این که در میان کتب اندیشه‌ی اجتماعی مسلمین نیز نام و نشان چندان‌ی از اندیشه‌ی اجتماعی ایشان به چشم نمی‌خورد. البته برخی کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالاتی در این خصوص به رشته تحریر درآمده که تعداد آنها از تعداد انگشتان دست تجاوز نمی‌کند.

۴-۱-۱ سوال اصلی تحقیق

دیدگاه ارائه شده از سوی علامه محمدتقی جعفری، تحت عنوان "حیات معقول" را به

چه نحوی در حوزه‌ی اندیشه‌ی اجتماعی می‌توان توصیف نمود؟

۵-۱-۱ سوالات فرعی تحقیق

- مبانی فکری هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و انسان‌شناختی این دیدگاه چیست؟
- مشخصه‌ها و مولفه‌های نظریه‌ی "حیات معقول" چیست؟
- ابعاد و شئون نظریه‌ی "حیات معقول" چیست؟

۶-۱-۱ اهداف تحقیق

شناخت ابعاد اجتماعی اندیشه‌ی علامه جعفری در چهارچوب نظریه‌ی "حیات معقول".

۷-۱-۱ روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی خواهد بود.

۸-۱-۱ روش گرد آوری اطلاعات و داده‌ها

در بررسی اندیشه‌ی هریک از متفکرین لازم است که به میزان امکان به تمامی آثار

مکتوب و شفاهی وی مراجعه شود و در کنار این مراجعه گفت‌گویی پیرامون موضوع با افراد

مطلعی همچون شاگردان و دوستان ایشان و مصاحبه کنندگان با وی صورت پذیرد (البته در صورت نیاز و امکان).

۹-۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

روش تحلیل به صورت تحلیل محتوای کیفی خواهد بود.

۱۰-۱-۱ سازمان دهی تحقیق

این تحقیق در فصول پنج‌گانه انجام خواهد گرفت که به اجمال در ذیل ذکر می‌شود:
فصل اول و بخش نخست؛ کلیات تحقیق، شامل بیان موضوع، علت انتخاب، اهمیت و فائده موضوع، پیشینه‌ی تحقیق، سؤالات اصلی و فرعی، اهداف و روش پژوهش می‌باشد.
در بخش دوم از فصل اول، به سوانح احوال و اشاره‌ی کوتاهی به زندگی‌نامه و آثار ایشان گردیده.

در فصل دوم، به ادبیات تحقیق پرداخته شده است که شامل دو بخش می‌باشد، بخش اول؛ مبانی فکری هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و معرفت‌شناختی. بخش سوم: بیان مفاهیم "حیات"، "عقل"، "حیات طبیعی" و "حیات معقول" که در ادامه به امکان، ابعاد و ویژه‌گی‌های آن پرداخته شده است.

در فصل سوم، یافته‌های تحقیق آورده شده که شامل موضوعاتی است از قبیل: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی، اصالت فرد و جامعه، فرهنگ و تمدن، انقلاب و تحول در جوامع، حقوق بشر، عدالت اجتماعی.

در فصل چهارم، خلاصه و نتیجه‌گیری مباحث مطرح شده به طور مختصر بیان گردیده است.

۲-۱- سوانح احوال

۱-۲-۱- مقدمه :

شخصیت علامه جعفری همچون ستاره‌ای بود که در میان اندیشمندان اسلامی معاصر درخشید و ماه مجلس شد. مطالب ارزشمندی در اندیشه‌ی ذوابعاد ایشان نهفته است که بسیاری از ابعاد آن مغفول مانده، که پرداختن به تمامی ابعاد اندیشه‌ی ایشان در یک نوشته واحد کاری دشوار می‌باشد. ایشان پیرو راستین امیرالمؤمنین (ع)، یک تکاپوگر سرسخت در بحر اندیشه‌ها و در مسیر شریعی خرد، دارای وجدانی آگاه که فلسفه و هدف زندگی را به وسیله معنای علم و دین در حیات معقول، بر مخاطب تفسیر می‌نمود.

با اینکه ایشان را فیلسوف قلمداد می‌کنند در عین حال مفسر بزرگ قرآن کریم به‌عنوان نماد "حیات معقول" بود. فقیهی زبردست و عارفی واصل که علم و دین را به غایت تفقه نموده بود.

در کنار ابعاد مختلف علمی ایشان به‌یقین می‌توان ایشان را درنوع خاص خود یک جامعه‌شناس کامل قلمداد نمود، جامعه‌شناسی که با طرح مفاهیمی همچون "حیات معقول"،

روابط چهارگانه انسان، زندگی ایده‌آل، فرهنگ پیشرو و حیات تکاملی در حوزه‌ی علوم اجتماعی به نظریه پردازی پرداخته و در حوزه‌ی جامعه‌شناسی دینی به قله‌ای رفیع نائل گشته است. بسیاری از دغدغه‌هایی که پیرامون مسائل اجتماعی در ذهن یک جامعه‌شناس شکل می‌گیرد را می‌توان در آثار ایشان یافت، که در نوع و روش خاص خود، به نوعی سعی در پاسخ‌گویی به آن مسائل را داشته است.

نکته مهمی که در اندیشه‌ی علامه جعفری وجود دارد این است که اندیشه‌های ایشان التقاط و ترکیبی از سخنان دیگران نیست بلکه خود ایشان از منظر معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی خاص خود به موضوعات پرداخته است که در بعضی نقاط شاید وجه اشتراکاتی با سایر متفکرین نیز داشته باشد.

در این نوشته تنها به گوشه‌ی کوچکی از اندیشه‌ی اجتماعی ایشان اشاره شده و امید است در آینده به شرح و بسط آراء و اندیشه‌های این متفکر اهتمام مضاعفی بشود.

۲-۲-۱- نیم‌نگاهی به زندگینامه

ولادت و زندگی

علامه محمدتقی جعفری در مرداد ماه ۱۳۰۴ ه.ش مطابق با ۱۳۴۳ ه.ق در شهر تبریز دیده به جهان گشود. نام پدر وی کریم بود. این مرد اگر چه در هیچ مکتب و مدرسه‌ای درس نخوانده بود، ولی حافظه‌ای بسیار قوی داشت و غالب سخنان واعظان و خطیبان شهر را به طرز شیوا و با بیانی نافذ بیان می‌نمود. در ضمن مادرش نیز عالمه و فاضله بود و محمدتقی فرزند و تربیت یافته‌ی چنین پدر و مادری بود.